

Átfogó társadalmi trendek és kihívások a könyvtárak életében

Mozaikok az IFLA WLIC 2021 konferenciáról

NÉMETH Márton

Bevezetés

Az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) éves konferenciáját (World Library and Information Congress – WLIC), miután 2020-ban a Covid19-járványhelyzet miatt teljes egészében elmaradt az esemény, 2021-ben a szervezet 86 éves története során először az online térben rendezték meg augusztus 17–19. között. Az alábbiakban a lebonyolítás körülményeire is kitérve a rendezvény több mint másfélszáz programot számláló gazdag szakmai kínálatából adunk ízelítőt a teljesség igénye nélkül. Elsősorban olyan előadásokat választottunk, amelyek általános kihívásokat, trendeket mutattak be – több alkalommal a könyvtári világon kívüli nézőpontból –, így értékes párbeszédhez nyújtanak kiindulópontot a könyvtárak társadalmi funkcióinak sok szempontú kiteljesítése érdekében.

Az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai közül többen is részt vettek az eseményen, így az intézmény blogján összefoglalók készültek bizonyos szekcióülésekről. Az áttekintés során ezekre is utalunk, hogy a magyar szakmai közönség összetett képet kapjon a rendezvényről.

A lebonyolítás kihívásai

A rendezvény kétségtelen erősségeként lehet elkönyvelni, hogy a könyvtár- és információtudomány világa valóban globális léptékben jelent meg, lényegesen magasabb számú résztvevővel, mint amire a személyes részvétellel járó konferenciák esetén lehetőség van. A konferencia időtartama három napra rövidült, míg a kínálatban mintegy 160 különféle programpont (szekcióülés, fórum, panelbeszélgetés) szerepelt. Az áttekintést megkönnyítendő a szervezők ezeket különféle kulcsszavak alapján kategóriákba sorolták: *innováció, részvétel, fenntarthatóság, inspiráció, támogatás és felhatalmazás ('libraries enable')*. A rendezvény webhelyén az élő közvetítés és a rögzített felvételek e csoportosítás szerint is hozzáférhetővé váltak, elősegítve az eligazodást. Az IFLA tevékenységeiről a virtuális *IFLA Booth* standon a rendezvény ideje alatt állandó tájékoztató programokat szerveztek. A szponzorok, szakmai partnerek is kaptak bemutatkozási lehetőséget a virtuális térben, illetve volt digitális poszterszekció is. A gamifikációs felületen a rendezvény ideje alatt online kirakósjátékokat lehetett kipróbálni, kincsvadászaton lehetett részt venni (főnyereményként részvételi lehetőséggel a 2022-es konferenciára), volt trivia játékszekció is, ezenfelül bárki készíthetett online szelfit magáról, megörökítve a rendezvény emlékét. Ily módon az online térben is igyekeztek leképezni a személyes részvétellel zajló konferenciák kínálatát, hangulatát.

A konferencia globális jellegéhez alkalmazkodva a három napot három különböző időzónához igazították (1. Európa, 2. Észak-Amerika, 3. Távol-Kelet, Ausztrália és Óceánia), ennek következtében azonban előben nem lehetett figyelemmel kísérni az egész rendezvényt. Kisebb nehézséget jelentett, hogy néha akadozott az élő közvetítés, a videófelvelepek bélyegképeit nem tudta jól kezelni a felület, sokszor nem is lehetett áttekinteni a teljes programkínálatot és megtalálni egy-egy programpontot az adott oldal alján, például az utolsó napon, amely az időeltolódás miatt a legérzékenyebb volt számunkra, mivel hajnali kettőtől délig tartott aznap a rendezvény. A felvázolt apróbb nehézségek ellenére a szervezés egyértelmű sikertörténet, és szerencsére a regisztrált résztvevők számára a rendezvény után néhány nappal hozzáférhetővé tették a rögzített szekcióülések felvételeit, amelyek elérhetőek maradnak egészen a következő évi konferencia kezdetéig. Sajnos ez nem a teljes kínálatot jelenti, mert volt néhány program, melyet nem a központi konferenciarendszeren, hanem *Zoomon*

keresztül bonyolítottak le, s nem is rögzítették azokat. A visszanezhető anyagok áttekintése sajnos szintén nehézkes a konferenciafelületen.

A kínálat mindazonáltal vonzó és jól átgondoltan strukturált volt.

Első nap

Közgyűjtemények közös platformon – dolgozzunk együtt a kultúráért!

A nyitónap délelőttjén megrendezett elnöki szekcióülésen igazán különleges programra került sor: közösen szólalt fel az IFLA elnöke, *Christine Mackenzie*, a múzeumi világszövetség (International Council of Museums – ICOM) elnöke, *Alberto Garlandini*, a levéltárak nemzetközi tanácsának (International Council on Archives – ICA) elnöke, *David Fricker*, illetve a Műemlékek és Műemlékhelyszínek Nemzetközi Tanácsának (International Council on Monuments and Sites – ICOMOS) elnöke, *Teresa Patricio* – ez az együttes szereplés példa nélküli e szervezetek történetében. A meghívottak beszámoltak arról, hogy milyen indokok készítették őket erre a közös kiállásra és tapasztalatcserére.

A járványhelyzet következtében alapvetően változtak meg a kulturális szektor pozíciói, s az itt foglalkoztatottakat is új kihívások érték. A kultúrákövetítés új útjainak keresése minden terület számára fontos, hiszen mindenki megtapasztalta, hogy az emberek szabadidejéért, információs igényeik kielégítéséért egyre nagyobb verseny folyik. Intézményi szinten egyre látványosabb proaktív magatartás, nemzeti és nemzetközi szinten pedig az egyes közgyűjteményi szektorok stratégiai támogatása szükséges. A járvány előtt az volt az általános vélekedés, hogy a könyvtárak, levéltárak, múzeumok voltaképpen egymás versenytársai a figyelemért folytatott megmérettetésben mind a hagyományos, mind a digitális szolgáltatásaik terén. Ám a járvány, így a szolgáltatások személyes igénybevételének ellehetetlenülése radikálisan új helyzetet teremtett. Rá kellett jönni, hogy csak összefogva lehet vonzó digitális szolgáltatásokat fejleszteni, a jó gyakorlatokat hasznosítani, illetve a rendkívül heterogén felhasználói igényeknek az online térben is megfelelni. Voltaképpen a kultúra átörökítésének hagyományos útjai lehetetlenültek el egy pillanat alatt, miközben a rendkívüli helyzet alatt nyilvánvalóvá vált, hogy ha be is következik valamilyen konszolidáció, a járvány előtti állapothoz nincs visszaút. Könyvtáraknak, levéltáraknak, múzeumok-

nak – a közgyűjteményeknek – együtt kell dolgozniuk a kulturális értékek minél sokszínűbb, többféle platformon történő bemutatásáért. Ha nem sikerül összehangolni a hagyományos és az online térben elérhető szolgáltatásokat, és vonzó szolgáltatási portfóliót nyújtani a látogatók, felhasználók számára, akkor alapjaiban kérdőjeleződik meg az egész szektor létjogosultsága, és ellehetetlenülhet közös kulturális örökségünk reprezentálhatósága és átörökíthetősége is. A közgyűjtemények tehát nem egymás versenytársai, hanem szoros szövetségesei, melyek szolgáltatási kínálatukkal kiegészítik egymást. Összefogásra van szükség a digitalizálás és a digitálisan született kulturális tartalmak gondozásának, megőrzésének területén is. Az egyes kulturális szektorok tematikus kiállítások, rendezvények segítségével akár a fizikai, akár az online térben is erősíthetik egymás pozícióit. A kultúra a fenntartható társadalmi, gazdasági fejlődés alapvető pillére kellene, hogy legyen, ám ennek tudatosításáért is közösen kell fellépni. Stratégiai szinten pedig érdemes elgondolkodni arról, hogyan lehet a kultúrát minél változatosabb módokon átélhetővé, befogadhatóvá tenni minél szélesebb társadalmi rétegek számára. Közösen kell lobbizni a kultúrát támogató jogi, szabályozási környezet erősítéséért is. Nagyon felemelő volt látni, hogy ugyan sok szempontból közelítették meg a témát, de a szekcioulás üzenete egységes volt. A kihívások ismertetése, a szükséges teendők tudatosítása a közös fellépés révén erőteljes módon fogalmazódott meg. A felsorolt szervezetek remélhetőleg a gyakorlatban is szorosan együtt fognak működni egymással a közös célok elérése érdekében.

A könyvtári fizikai tér átalakulásának kihívásai

A járványhelyzetre való reakciók különböző megközelítésmódjai voltaképpen a konferencia teljes egészét átszőtték. Az első napon kiemelkedőnek bizonyult a Könyvtári Épületek és Felszerelések (Library Buildings and Equipment) szekció meglehetősen nyitott és provokatív panelbeszélgetése, amely a járványhelyzet kapcsán megfogalmazható tanulságokat járta körül a könyvtárépületek belső kialakításának, átforgalmazásának szempontjából. Nem új elemként, de a korábbiaknál sokkal hangsúlyosabb módon jelent meg a biztonságos használat követelménye, amelyet összhangba kell hozni a könyvtári tér rugalmas átrendezhetőségével, az együttműködést előmozdító elrendezéssel, a tanulás és a kutatás

fokozott támogatásával. E szempontok átgondolása azt is eredményezi, hogy az egyes tényezők részben ellentmondásba is kerülnek egymással. Egyre fontosabbnak látszik annak felmérése is, hogy a könyvtárhasználók és a könyvtárosok által végzett munka, kutatás, tanulás milyen tevékenységelemeket foglal pontosan magában, melyek a jellemző egyéni, illetve társas cselekvési formák, és milyen igények merülnek fel, amelyeket a tér formálása során figyelembe kell venni. Hogyan változik meg a felhasználók térhasználata a járvány hatására, s ez milyen változtatási kényszereket von maga után? A könyvtári atmoszféra és esztétika miképpen képes szolgálni a könyvtárosok és a használók jóllétét? Egyelőre ezen a téren is az a tapasztalat, hogy több a kérdés, mint a válasz: csupán a változó igények és szükségletek számbavételénél tartunk. Érdemes lesz a továbbiakban is figyelemmel kísérni, hogy miképpen alakul át a járvány hatására a könyvtári terek elrendezése és használata.

Egészségügyi információs szolgáltatás és a könyvtárak

Az egészségügyi információk könyvtári szolgáltatásával kapcsolatban jelentkező kihívásokról *Zoom* platformon zajlott beszélgetés. A közegészségügy intézkedéseinek alátámasztása hiteles információkkal a Covid19-járványhoz hasonló válsághelyzetekben kulcsfontosságú könyvtári tevékenységgé válik. Voltaképpen az információs írástudás terjesztésének egy speciális kihívása, hogy miként lehet felvenni a – járvánnyal, oltásokkal kapcsolatos – hamis információkkal, hiedelmekkel szemben a küzdelmet, és hogy milyen feladata van ebben egyáltalán a könyvtáraknak. Hogyan tud a könyvtár megbízható információs szolgáltatással esetenként azokhoz is eljutni, akik a saját téves információikból, hiedelmekből felépített világ foglyai? Mennyire eredményesek ebben az egészségügyi műveltséget, digitális írástudást fejlesztő hagyományos könyvtári eszközök, módszerek? A panelbeszélgetés résztvevői leszögezték, hogy az egyes államok kormányainak alapvető felelőssége a megbízható információk közvetítése a válsághelyzetekben állampolgáraik számára. Ezeknek az üzeneteknek az értelmezésében, felerősítésében, magyarázatában a könyvtárak fontos szerepet játszhatnak, de semmiféleképpen nem vállalhatják át az állam tájékoztatási felelősségét. Az online térben kiemelkedő súllyal jelenhet meg a közösségi médiában zajló félretájékoztatás elleni küzdelem, a hiteles információk továbbadása a könyvtárhasználók felé. Ha pedig az

állam nem teljesíti a feladatát, vagy egyenesen félretájékoztat, akkor különösen nagy kihívást jelent a hiteles információk eljuttatása az állampolgároknak – a könyvtárak ebben részt vállalhatnak, de korántsem lehet ezt kizárólagos felelősségként feladatul szabni a számukra az állam helyett.

Elmondhatjuk tehát, hogy bonyolult kihíváseggyüttessel állunk szemben. A könyvtári jó gyakorlatok átvétele, az állami szervekkel, emberi jogi civil szervezetekkel való partnerség igen sokat számít, az e területen végzett hiteles információszolgáltatás pedig jótékonyan járulhat hozzá a könyvtár társadalmi presztízsének, információs hitelének erősítéséhez az intézmény helyi használói, illetve célközönsége szemében.

Néhány további téma az első napon

Az első nap néhány egyéb előadásáról a nemzeti könyvtárbeli kollégák is készítettek beszámolót, mely a https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2021/10/19/a_konyvtari_es_informacios_vilagkongresszus_eloadasai_1_resz címen érhető el. *Drucker György* egy olyan szekcióüléstről tudósít, amely a kulturális örökség és a különgyűjtemények társadalmi értékét járta körül. *Dancs Szabolcs* a szabályozott digitális kölcsönzés modelljéről elhangzott eladást foglalta össze, *Gombos Zsuzsanna* pedig az IFLA katalogizáló és bibliográfiai szekcióinak közös szekcióüléséről adott áttekintést.

Második nap

Elnöki szekció – Gondolatok a klímaváltozás kapcsán

A második nap szekcióüléseire az észak-amerikai időzónához igazodva magyar idő szerint délutántól késő estig került sor. A nyitó (elnöki) szekcióban kerekasztal-beszélgetés zajlott a klímaváltozásról. A résztvevők elsősorban azt járták körül, hogy a klímaváltozás társadalmi hatásainak milyen következményei vannak a könyvtárakra, illetve a könyvtárak hogyan tudnak proaktív módon bekapcsolódni a témáról való társadalmi diskurzusba. További kihívásként jelent meg a beszélgetés során, hogy – különösen szakkönyvtári szinten – miként szolgálhat a könyvtári állomány az állami döntés-előkészítési munka hátterül, hogyan lehet tudatosítani a döntéshozók számára, miként tudják a klímaváltozás elleni küzdelemben felhasználni a könyvtári állományt és a könyvtári információs szolgáltatásokat. A könyvtári erőforrások és a szolgáltatási kapacitás ismeretében az ille-

tékes döntés-előkészítő műhelyek megrendelőként is felléphetnek, kedvező együttműködési formákat alakítva ki így a könyvtárakkal. A klímaváltozással kapcsolatos tevékenység másik dimenzióját jelentik a társadalmi kampányok, melyeket állami szervek, civil szervezetek kezdeményezhetnek, s amelyekbe a könyvtári szektor intézményei eredményesen be tudnak kapcsolódni, helyi szinten is.

Inspiráló könyvtárak

A nap első *keynote* előadását az ENSZ kulturális jogokkal foglalkozó speciális jelentéstevője, *Karima Bennoune* professzor tartotta. Rámutatott, hogy a kulturális jogok gyakorlásának két fő területe van: az alkotás és a kifejezés szabadsága, illetve a kulturális életben történő részvétel lehetősége. A kulturális jogok gyakorlása a tágabb emberi jogi diskurzus speciális részterületeként is értelmezhető: a társadalompolitikai döntéshozatal és döntés-előkészítés szempontjából számos esetben kritikus jelentőségű a kulturális jogok gyakorlásának maradéktalan érvényesülése a lehető legszélesebb társadalmi szinten. Az előadó kitért arra is, hogy ez egy kiváló elméleti modell, ám autokratikus, félautokratikus, a társadalmat uralni kívánó rendszerekben a kultúra világát is egyfajta transzmissziós szíjként akarják használni a rendszer működtetéséhez, súlyosan korlátozva az alkotás és kifejezés szabadságát és a kulturális javakhoz való hozzáférést is. Természetesen azt sem lehet kizárni, hogy nem direkt/szándékos a beavatkozás, a közvetett hatások azonban negatívan jelentkeznek. A kulturális jogok tehát a világ számos régiójában nem természetes módon adóttak, azokért meg kell küzdeni, a könyvtárak pedig a kulturális jogok érvényesüléséért zajló küzdelem egyfajta terepévé is válhatnak. Ennek egyik dimenziója az alkotás, a kifejezés szabadságának támogatása, a másik pedig annak biztosítása, hogy egy adott könyvtár, illetve tágabb értelemben a szakterületi és az országos könyvtári rendszer szolgáltatásai minél több emberhez jussanak el. Szabadság hiányában politikailag semleges, de az információszolgáltatás és megőrzés alapvető etikai elvei iránt elkötelezetten fellépni természetesen nehéz feladat. A könyvtárak kulturális jogok gyakorlását védő, illetve jogkiterjesztő tevékenysége nagyon fontos stratégiai cél kell, hogy legyen, még ha adott esetben ezt nem is lehet nyíltan megfogalmazni.

A könyvtárak üzleti innovációt támogató tevékenysége

A második *keynote* előadást a Szellemi Tulajdon Nemzetközi Szervezetének (World Intellectual Property Organization – WIPO) szingapúri származású főtitkára, *Daren Tang* tartotta meg. Előadásában rámutatott arra, hogy a kis- és közepes vállalkozások, start-up cégek fokozott megjelenése nemzeti és nemzetközi, globális szinten is jótékonyan támogatja az innovációt, a különféle gazdasági, társadalmi kihívásokra történő hatékony reagálás képességét. Egyre inkább előtérbe kerül az adatalapú gazdaság és az adatalapú döntéshozatal, ahogy radikálisan nő a rendelkezésünkre álló adatmennyiség is. A könyvtáraknak kétségtelenül fontos hagyományos feladata közös írott kulturális örökségünk megőrzése és szolgáltatása, emellett azonban be kell kapcsolódnunk az extrém módon növekvő, kutatási és gazdasági tevékenységekhez tartozó adatkinccs feltárásába, szolgáltatásába és megőrzésébe. Az adatok előtérbe kerülésével vadonatúj üzleti és kutatási modelleket is támogatni képes szolgáltatások jelenhetnek meg, elsősorban a felsőoktatási és szakkönyvtárakban. A könyvtárak fokozott nyomás alá kerülnek, hogy új szolgáltatásokat hozzanak létre, új felhasználói igényeket adaptáljanak szolgáltatási portfóliójukba, ezáltal új felhasználói célközönséget vonzzanak, erősítve a felsőoktatási és üzleti innovációt – tágabb értelemben pedig ezzel a társadalom új kihívásokra való rugalmas reagálását is segítve. Nemcsak magáról az innovációról, hanem a hozzá kötődő (erősen üzleti és vállalkozói alapú) szemléletmód támogatásáról is szó van. A könyvtárakat olyan kihívások érik, melyek teljesítése érdekében proaktívan működve, flexibilis, állandóan megújulni képes szolgáltatási munkafolyamatokkal és kínálattal kell előállniuk. Az előadó számos példán keresztül mutatta be, hogy a szerzői jog és a szellemi tulajdon védelme és érvényesítése új esélyeket teremthet a könyvtárak számára az innováció támogatásához és tágabb társadalmi küldetésük kiteljesítéséhez. A WIPO jelentőségét abban látja, hogy olyan innovációt és szellemi tulajdonjogvédelmet támogató infrastruktúrát és eszköztárat képes kiépíteni, amelyre a könyvtárak is támaszkodhatnak. Az IFLA-val együttműködve a WIPO ajánlásokat tud kidolgozni, és a jó gyakorlatokat terjeszthetik. Ez nem könnyű feladat, hiszen az üzleti alapú információszolgáltatáshoz magas szintű informatikai támogatás is szükséges. A könyvtáraknak azonban épp a közjót szolgáló, információszolgáltató sze-

repekörükből adódóan minden esélyük megvan arra, hogy erősítsék a társadalmi legitimitásukat azáltal is, hogy elősegítik a társadalmi versenyképesség, az innovációs potenciál és végső soron az általános jólét kibontakozását és fejlesztését.

Néhány további program a második nappról

Munkatársaink áttekintései a nap további néhány érdekes szekcióüléséről a https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2021/10/20/a_konyvtari_es_informacios_vilagkongresszus_eloadasai_2_resz címen érhetőek el. Dancs Szabolcs a *Könyvtári információfeltárás egy változó világban* című szekcióülésről, Gombos Zsuzsanna a nemzeti könyvtárak szekciójában a tudásszervezési rendszerek fejlődésének témájában tartott előadásokról készített összefoglalót. *Ilácsa Szabina* az ISBD szabvány felülvizsgálatával kapcsolatos szekcióülésen elhangzottakat összegezte, valamint áttekintette a *Forrásmegosztás a pandémia idején* című szekcióülés tanulságait is. Drucker György egy olyan szekcióülésről adott összefoglalót, mely a könyvtárosok előtt álló globális lehetőségeket mutatta be a nyilvános jogi információk szolgáltatására a digitális korszakban. E sorok írója a blogbejegyzésben a nemzetközi szinten zajló könyvtár- és információtudományi kutatás lehetőségeivel, kihívásaival foglalkozó szekcióülésen elhangzottakat tekintette át (sajnos ezt nem lehet visszanézni, mert Zoomon keresztül, rögzítés nélkül került sor az ülésre).

Harmadik nap

Jövőbeli trendek

Barbara Lison, az IFLA soron következő (a konferencia után hivatalba lépett) elnöke a harmadik napon vezetett szekcióülést. A résztvevők a könyvtár- és információtudományi terület jövőjét vizsgálva húsz trendet vázoltak fel; a téma fontosságára való tekintettel a zárónap programjából ezt tartjuk a legfontosabbnak részletesen ismertetni. A szekcióülésen felvázolt trendekből az alábbi kép rajzolódik ki. A Covid19-járvány utáni helyzet az egyes államok költségvetését negatívan befolyásolja, ami kihat a könyvtárak szerepére is. Ugyanakkor a könyvtárak társadalmi közvetítő szerepe a krízisből való kilábalás során fontosabb, mint valaha. A járvány alatt továbbfejlesztett virtuális szolgáltatások velünk maradnak, sőt egyre nagyobb szükséglet mutatkozik irántuk, amivel kapcsolatban újra kell értékelni a könyvtár

fizikai teréhez kötődő szolgáltatások szerepét. Másfelől a fizikai könyvtári tér „társadalmi fórum”-funkciója a járvány múltával fontosabbá válik, mint valaha: az emberek ugyanis igénylik a személyes kontaktust és az interakciókat. A gyors technológiai fejlődéssel párhuzamosan felértékelődnek az olyan humán készségek és képességek, melyek révén a könyvtárosok az előre nem látható kihívásokra rugalmasan tudnak reagálni. A gyűjteményszervezési és szolgáltatási politika alapos finomítására van szükség, hogy kizárjanak mindenféle típusú diszkriminációt a könyvtárak falai közül. Komolyan kell venni a társadalmi sokféleség megjelenését és támogatását. A klímaváltozás is alapjaiban forgathatja fel a társadalmak, s bennük a könyvtárak életét, a kihívásokhoz történő alkalmazkodás során pedig kulcsszerepe lehet a könyvtárak információterjesztő tevékenységének. Ahogy az emberek életmódja egyre mobilabbá válik, és nem kötődik egy adott fizikai helyhez, úgy kell egyre inkább hálózati könyvtári szolgáltatásokban gondolkodni, hogy akár határokon átnyúlóan is igénybe lehessen venni egy adott szolgáltatási palettát a fizikai és a virtuális térben egyaránt. A fiatalok kiszolgálásához döntő fontosságú a legmodernebb technológiák ismerete és kreatív használata. Ha a könyvtár nem tud belépni ennek révén a fiatalok világába, akkor a fiataloknak nem lesz türelmük alkalmazkodni a régmódinak érzett intézményhez, nem fogják használni annak szolgáltatásait. Másfelől viszont az is megfigyelhető, hogy a közösségi média által traumatizált fiatalok egyre nagyobb tömegei újra felfedezik maguknak a könyvtár mint fizikai tér és az abban lévő források (pl. könyvek) és szolgáltatások fontosságát, ami menekülőutat kínál számukra az állandó közösségi médiás interakciók nyomása alól. A teljes modern szolgáltatási palettát csak nagyobb intézmények tudják biztosítani, a szolgáltatási rendszert tehát amellett, hogy minél közelebb visszük a felhasználókhoz, központosítani kell, az önállóan működő kisebb intézmények ezáltal le fognak morzsolódní. A gazdasági-társadalmi életet a rendelkezésünkre álló egyre nagyobb adattömeg használata gyökeresen átformálja. Az adatműveltség elsajátítása a könyvtárosok által, illetve terjesztése a felhasználók felé kulcskérdéssé válik. A mesterséges intelligencia forradalmasítja az információkeresést, s a jövőben várhatóan lehetővé teszi a könyvtárak számára, hogy minden korábbinál személyre szabottabban szolgálhassák ki felhasználóik tájékozási igényeit. Nagyon aggasztó trendként jelenik meg az egyre növekvő társadalmi és politikai polarizáció, a legfontosabb társadalmi alapkérdések-

ben is egyre nehezebb konszenzust találni. Ez fokozott veszélyt jelent a közjót szolgáló intézmények (így a könyvtárak) működésére nézve is, hiszen épp azt a közös nevezőt nem lehet meghatározni, amelyre társadalmi identitásuk, szolgáltatási kínálatuk épül. Az emberek jó része élete során többször is radikális pályamódosításra kényszerül, állandó tanulási, adaptálódási elvárással néz szembe. A könyvtárak számára ez azt jelenti, hogy az oktatási, ismeretterjesztési funkció – az élethosszig tartó tanulás támogatása, fokozott segítségnyújtás az egyéni élethelyzetek változásakor – minden eddiginél fontosabbá válik. A különböző gyűjteményi források digitalizálásával, az intézményközi együttműködés bővülésével egyre kevesebb értelme lesz helyi intézményi gyűjteményekről beszélni, előtérbe kerül az univerzálissá váló, egymással összeolvadó gyűjtemények használata. Rendkívüli veszélyt jelent a jövőre nézve, hogy a tudáshoz kötődő információkincs (és maga a tudás is) az egyre szigorúbbá váló szerzői jogi szabályozás segítségével egyre nagyobb piaci értékévé válik, így egyre inkább privatizálható, s egyre drágábban, egyre kevesebbek számára férhető hozzá. Az információs környezet összetettebbé válásával egyre magasabban képzett munkatársakra lesz szükség a könyvtárakban, hogy munkájukat az összefüggéseket átlátva, magas színvonalon tudják végezni. A félretájékoztatás elleni küzdelemben nemzeti, kormányzati szinten is egyre nagyobb jelentőséggel bír az információs műveltség terjesztése, de hosszú távú küzdelemre kell berendezkedni az álhírterjesztés visszafogásáért. A könyvtáraknak e területen központi szerepet kell vállalniuk felhalmozott készségeik és képességeik, valamint szolgáltatási tapasztalatuk révén. Ezzel részben összefügg az is, hogy egyre nagyobb mennyiségű tudományos információ férhető hozzá ingyenesen. Amennyiben a könyvtárak nem lesznek képesek megtalálni a feldolgozás és közvetítés hatékony útjait, drámai társadalmi tévesztéssel kell számolniuk. Ez is egy viszonylag új, de annál fontosabb stratégiai területet jelent tehát az intézmények életében. A modern technológiák előtérbe kerülése csak azok számára pozitívum, akik hozzájuk tudnak férni, és használni tudják azokat. Ezért globális szinten egyre nagyobb társadalmi esélyegyenlőtlenség fenyeget, s a könyvtáraknak az ebből fakadó társadalmi robbanás elkerülésében is kulcsszerepet kellene játszaniuk a hozzáférés megteremtésén, illetve az oktatási szolgáltatásokon keresztül. A szekciósülésen megkérdezték a résztvevőket, hogy a fentebb vázolt trendek, kihívások közül melyeket

tartják a legfontosabbaknak. A végén az az álláspont kristályosodott ki, hogy:

- a Covid19-járvány miatt szűkülő pénzügyi mozgástér,
- a virtuális, illetve fizikai könyvtári terek, szolgáltatások átértékelődése,
- a környezeti problémák,
- a társadalmi diverzitás kezelése,
- a fiatalok modern eszközökkel és szemlélettel történő kiszolgálása,
- az adatbőség jelentette kihívások,
- az élethosszig tartó tanulás támogatása,
- az információs műveltség fejlesztése és
- a társadalmi esélyegyenlőtlenségek elleni küzdelem a legfontosabb tíz tényező. Ezt követően arra kérték a résztvevőket, hogy még tovább rangsoroljanak, s az öt legfontosabb területet jelöljék meg;
- a virtuális szolgáltatások növekvő szerepét,
- a társadalmi diverzitás kezelését,
- a környezeti problémákra való reagálást,
- az élethosszig való tanulás támogatását és
- a társadalmi esélyegyenlőtlenség elleni küzdelmet választották.

Ez a szekcióülés volt talán a leghasznosabb abból a szempontból, hogy széles társadalmi összefüggésekbe ágyazva, de a könyvtárakhoz kötődően konkrét jövőbeli kihívásokat vázolt fel, miközben arra is lehetőség nyílt, hogy a résztvevők megjelöljék a prioritásaikat arra vonatkozóan, hogy mely területeket tartják a legégetőbbnek a könyvtárak jövője szempontjából. Hasznos lenne néhány évente megismételni ezt a tapasztalatcserét, hogy nyomon lehessen követni a trendek és prioritások esetleges változásait, és áttekinteni, hogy milyen sikereket értünk el, illetve mely területeken látunk aggasztó tendenciákat.

Néhány további program a harmadik napról

Az OSZK blogján a harmadik nap néhány előadása is áttekinthető (https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2021/10/21/a_konyvtari_es_informacios_vilagkongresszus_eloadasai_3_resz). Dancs Szabolcs egy igen érdekes szekcióülést foglalt össze, amely a könyvtári gyűjtemények szerepét vizsgálta az identitásunk, illetve a kulturális örökség megőrzésében. Gombos Zsuzsanna az IFLA Szabványügyi Bizottságának üléséről írt, amely az IFLA által kibocsátott szabványok szerepét tekinti át a dinamikus változó információs társadalomban. Drucker György egy zöld könyvtárakról szóló és a jövőt szolgáló fenntartható gyakorlatokat ismertető szekcióülést összegzett. Mind-egyik szekcióülés, valamint beszámoló tematikájában nagyon jól illeszkedik a fentebb felvázolt koncepcióhoz, amely arra irányul, hogy milyen fontos kihívásokkal kell foglalkoznunk a bolygónk, a társadalom, illetve a könyvtárak jövője szempontjából.

Zárszó

E beszámoló legfőbb célja az, hogy áttekintést adjon annak a széles diskurzusnak néhány vonásáról, mely felméri, hogy a dinamikus változó társadalmi környezetben a könyvtáraknak milyen feladatai vannak, és milyen trendek határozzák meg jövőjüket. Természetesen a szinte átláthatatlanul gazdag programkínálat elemzésére számos más nézőpontból is sort lehetett volna keríteni. A választást az indokolja, hogy az IFLA-világkongresszus globális jellegéből adódóan nem csupán egy szűk kontinentális, regionális nézőpont képviseltette magát, hanem reprezentatív jelenhettek meg a könyvtárakat érintő főbb társadalmi kihívások. Végezetül maga az IFLA mint szervezet is radikális átalakuláson megy keresztül, hogy sokszínű nézőpontokból és hatékonyabban reagálhasson a fentebb vázolt kihívásegyüttesre.

(Beérkezett: 2022. február 28.)